

MINDENFÉLE ŐRÜLETEK

– *A téboly menyasszonya: (Elme)betegség és terápia Hajnóczy Péter életművében. Elzárhatatlan párbeszédben. Interdiszciplináris Hajnóczy-tanulmányok.* Szerkesztette: CSERJÉS Katalin, HOVÁNYI Márton és VARGA Réka. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar–MűGond Hermeneutikai Kör, 2023, 199 lap –

LUDMÁN KATALIN

Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola
doktorjelölt

Digitális Örökség Nemzeti Laboratórium
tudományos segédmunkatárs

katalin.ludman@uni-miskolc.hu

ORCID 0000 0003 0033 6869

- A Hajnóczy Péterrel foglalkozó irodalom anyagát a 2010-es évek óta szinte kizárólag a Szegedi Hajnóczy Péter Hagyatékgondozó Műhely köré szerveződött közösség tagjai termelték ki. A Szegedi Tudományegyetemen tartott Hajnóczy-szemináriumok nyomán létrejött országos konferenciák azonban már ennél korábban, a nullás évek közepétől lendületbe hozták azokat, akik megszólítva érezték magukat a Hajnóczy-életmű valamilyen aspektusával kapcsolatban. Ez az érdeklődés volt a közvetlen előzménye annak a gesztusnak is, hogy a hagyatékot némiképp tisztázatlan helyzetből fakadóan és jóformán ismeretlen körülmények között csaknem harminc évig birtokló és egyedülként kezelő Reményi József Tamás a fennmaradt kéziratokat és más dokumentumokat végül az örökös, Hajnóczy Péter utolsó feleségének jóváhagyásával a szegedi közösségben központi szerepet vállaló Cserjés Katalinra, az egyetem azóta nyugalmazott docensére bízta. Ekkor, 2010–2011-ben jött létre tehát a hagyatékot a legutóbbi időig felügyelő szegedi Műhely, amelynek állandó tagjait kivételes helyzetbe hozta a kéziratokhoz való közvetlen hozzáférés lehetősége és a feladat – talán nem túlzás – bénító felelőssége, amely leginkább annak textológiai szakértelmet kívánó jellegéből adódott. Mindennek azért is van jelentősége, mert az utóbb megjelent *A téboly menyasszonya* kötet ugyancsak a szegedi Műhely vezetőinek munkáját dicséri, a kötetben szereplő szerzők nagyobb része pedig, úgy tűnik, az ő hagyatéki anyagokra alapozott ténykedésüket tartja irányadónak, jórészt minden reflexió nélkül. Izsák-Somogyi Katalin (*Az irodalom mint terápia: Önterápiás folyamatok A halál kilovagolt Perzsiából című írásban*) például „köztudott tény”-nek nevezi a kötet egyik szerkesztőjeként és a Műhely kezdetektől aktív tagjaként működő Hoványi Márton egy hagyatéki szövegről adott interpretációját, vagyis „hogya a

Literatura 50 (2024) 4

DOI: 10.57227/Liter.2024.4.9

Perzsia protonovellája a *Jézus* címet viselte – azonosítva a főhőst a *Perzsia* férjével.” (87.) Nem vitatva a Hoványi-féle feltárás eredményeit, azt érdemes jelezni, hogy mindez – részben épp a kéziratgyűttes évtizedekig fennállt elszigeteltsége, de legalábbis „félnyilvános” helyzete miatt – egyáltalán nem közismert, és pláne nem tény. Tény legfeljebb az, hogy létezik egy kék tollal és zöld filctollal írt, 18 oldal terjedelmű Hajnóczy-kézirat, feltehetően töredék, amelynek *Az ébredés* címváltozat törlése után a *Jézus felébred* címet adta a szerző (majd további címekkel/alcímekkel tagolta a szöveg passzusait). E forrást alapul véve közölt egy szöveget Hoványi Márton a *Jelenkor* 2011/11-es számában a maga – nyilván nem alaptalanul, de mégis egyéni interpretáció eredményeként meghatározott – címváltozatával (*Jézus*) és „protonovella” műfajmegjelöléssel. Továbbá tény az is, hogy a [*Jézus szürke arccal ébredt...*] kezdetű kézirat mellett több másik olyan kézirat-töredék is fennmaradt a hagyatékban (például a *Fölordozás* szerzői címmel ellátott gépirat szövege vagy az először 2007-ben *A szakács* címmel Reményi József Tamás által közreadott, több forrásban és több változatban fennmaradt szöveg stb.), amelyekkel összefüggésben megalapozottan állítható, hogy textológiai-szemantikai kapcsolatot mutatnak *A halál kilovagolt Perzsiából* (1979) szövegével, vagyis annak ismert értelmezéseit akár árnyalhatják is. Arra most nem térnék ki bővebben, vajon mennyire tekinthető ténynek az az állítás, hogy két szöveg „férjje” azonos. Itt érdemes utalni rá, mindezek ismeretében mennyire ellentmondásos, hogy Hoványi az „értelemtulajdonítás erőszakos vágját” (36) látja az elmeszociális otthonok hetvenes évekbeli viszonyairól szóló *Az elkülönítő* című Hajnóczy-szociográfia hagyatéki anyagait sajtó alá rendező Nagy Tamás kézirat-kezelési gyakorlatában, amely – mint írja – „a fegyelmezés hatalmi vágyteljesítésére emlékeztet.” (37.) Sőt a Nagy megállapításait is regisztráló-archiváló, 2023-ban publikált digitális Hajnóczy-bibliográfia adataiból is ezt olvassa ki. Az említett adatbázis Hajnóczy Péter valaha megjelent műveinek teljes jegyzékét adja, beleértve a hagyatékból bármikor, bárki által közölt írásokat is, függetlenül attól, hogy azokat milyen filológiai igényességgel adták közre. Az adatbázis a műfajmegjelölés esetében a Wikidata struktúrájához illeszkedő (nemzetközi) sztenderdeket követ, így nevez például novellának (*short story*) egy olyan szöveget, amelyre Hoványi szerint találóbb lenne a „kísérleti irodalom” megnevezés. Az egyedi rekordok a közreadás módjára vagy az értelmezés sajátosságaira utaló egyéb információkat annotációban közlik, valamint feltüntetik az egyes szövegek közötti szemantikai kapcsolatokat is.

A szóban forgó kötet tehát összességében azoknak a sorába illeszkedik, amelyek formálisan vagy informálisan a szegedi Műhelyhez kötődnek és amelyek a kiadatlan hagyatéki dokumentumok felé fordulva, részben azok apropóján kezdték (újra)olvasni az életművet, immár elszakadva a Hajnóczyval kortárs nyilvánosság közegétől és kérdésirányaitól. A Hajnóczy-recepciót versenytárs nélkül alakító, helyesebben minden (bármilyen) Hajnóczyval kapcsolatos nyilvános megszólalást integrálni kívánó, ekként a szerző életművét a legkülönfélébb metszetekben tárgyaló írásokat összegyűjtő, hosszú címükről felismerhető tanulmánykötetek jelentek meg 2006-ban, 2008-ban, 2009-ben, 2012-ben és 2016-ban. Utóbbi például a *Hajnóczy a könyvtár-*

ban...a kékből kell kiindulni... – vége/láthatatlan párbeszédben – Hajnóczy-tanulmányok 5. címet viseli. Az, hogy a 2023 végén megjelent újabb kötetre csaknem tíz évet kellett várni, talán valamiképp azt is jelezi, hogy a Hajnóczy-hagyaték 2010–2011-ben történt részleges nyilvánosságra kerülésének ténye mára veszített hatóerejéből, a folyamatokat kezdetben aktív(bba)n felügyeletük alatt tartó tagok már nem vállalnak akkora szerepet ebben. A Műhely vezetőit leszámítva a publikációkat jegyzők névsora teljesen lecserélődött a korábbiakéhoz képest, valamint a Petőfi Irodalmi Múzeumban rendezett *A létezés botránya* című 2023-as Nadas–Hajnóczy kettős tárlat után a Hajnóczy-hagyaték is – ehelyt nem részletezendő okokból – a múzeum kéziratárába került és végleg ott is maradt.

Az elmebetegség és a terápia fogalmait középpontba állító jelen kötet így – mint a fülszövegben is olvasható – „egyszerre kíván folytatója és megújítója lenni az életművet vizsgáló tanulmánykötetek sorozatának.” Folytatója az interdiszciplinaritás jelentette „nyitottság” jegyében és megújítója például annyiban, hogy – ugyan az alcímből most elmaradt a sorszám (a hatodik Hajnóczy-tanulmányok következne) – ezúttal viszonylag jól lehatárolt téma alapján gyűjtötte egybe a Hajnóczyval foglalkozó írásokat, s ez a korábbi kötetek (és a forrásanyagul szolgáló konferenciák) „konceptióitól” eltérően jelentős segítség a recepcióban tájékozódni kívánó olvasók számára. Ugyanez a tudatosság viszont nem mondható el a kötet egészének szerkezetére nézve. A tizenkét tanulmányt négy fejezetbe rendező csoportosítás inkább ötletszerű, mint orientáló jellegű, amit a talányos fejezetcímek (*Nyelvében fél a nemzet*; „Géza, kék az ég”; *Életműbaj*; *Bolondról jót vagy semmit*) sem ellensúlyoznak. A tartalomjegyzékben ezért önkéntelenül is azok a címek ragadják meg leginkább a figyelmet, amelyekből kiderül, hogy a hozzájuk tartozó dolgozatok pontosan milyen kérdésekbe kívánják bevezetni olvasójukat. Jó példa erre Tóth Katinka „*Önmaga lesz ügyének törvénye és bírója.*” *A Kohlhaas-szindróma Hajnóczy Péter és Christoph Hein parafrázisaiban* című írása, vagy Somogyvári Lajos *A betegség átpolitizálódása és az államosított pszichotudományok: Az elkülönítő a szovjet tapasztalatok fényében* című tanulmánya. Az ellenkezőjét példázza ugyanakkor Csíkvári Gábor (*A delírium regénye*) vagy Cserjés Katalin (*A megnyílt elzárja roppant távolság*) címadása. Apróság-nak tűnhet, de zavaró az a tipográfiai megoldás is, hogy a tanulmányok címeiben nem kurziválták a műcímeiket.

A négy fejezetet az *Elmeélenjáró beszéd* (Hoványi Márton) és a *Búcsú két baráttól* (Cserjés Katalin) című szövegek vezetik be, amelyek Szkárosi Endre (1952–2022) és Reményi József Tamás (1949–2023) emlékének ajánlják a kötetet. Hoványi továbbá megemlékezik bevezetőjében a 2018-ban elhunyt, fentebb már említett Nagy Tamásról is, aki a kötetben szereplő írások némelyikének fontos hivatkozási pontjává vált.

A *Nyelvében fél a nemzet* című fejezetet nyitó Cserjés-írás a „*téboly*”, és a *szövegdeviancia néhány aspektusa Hajnóczy prózájában* alcímet viseli és az az ambíciója, hogy rámutasson a „maguk útját járó, kiszámíthatatlan, ha tetszik, *tébolyult* szöveghelyek sorára”, egyúttal következetesen felhívja olvasója figyelmét arra, hogy mindezek „azonban: *nem* hibák” hanem „szerzői intencióból, illetve egy sajátosan működő

gondolkodásmódból fakadnak, s teszik utolérhetetlenül egyedivé a Hajnóczy-próza oly sok helyét.” (15.) Amellett, hogy a tanulmányból a lehető legkevesebb derül ki az „egyedivé tevés” módozatairól, esszéisztikus stílusa kezdetben idegen lehet azok számára, akik most találkoznak először a szerző értekező prózájával. Itt van például az alábbi szöveghely: „– a hagyaték mint temető, sírbolt, kiútját vesztett bányá. Egy esetleges, talán kezdete- s vége nélküli szöveget őriz: egy mostohát, mely nem tud referálni önmagáról, súlyos képeivel, cselekmény-csonkjával csupán szót emel önmagáért.” (25.) Érdemes megjegyezni, hogy a dolgozat olyan korábbi írások rövidített, egybeszerkesztett változata, amelyek a hagyatéki töredékek apropóján keletkeztek és legteljesebb gyűjteményük Cserjés Katalin 2021-ben magánkiadásban megjelent *’Bajnok: Szövegek a Hajnóczy Péter-hagyatékából kommentárokkal* című kötete. A fenti megállapítás is olvasható már ennek egyik fejezetében. (Cserjés könyve egyébként nem csupán a szegedi Műhely által 2010 óta a hagyatékából közreadott szövegek lelőhelye, de egyben az a forrás, amely további magyarázat nélkül ad képet a Hajnóczy-filológia – és ezen keresztül némiképp a hazai irodalomtudomány – közelmúltjáról és jelenéről is.)

Az említett fejezetben Hoványi Márton és Sipos Márton szövegei kaptak még helyet. Előbbi *A jelentés* címmel közreadott hagyatéki szöveg apropóján vezet be „a téboly tropológijába” Hajnóczy Péter szövegeiben, utóbbi pedig a téboly „tematikus megközelítését” „formális megközelítésre” (42) cserélve Hajnóczy repetitív prózáiról értekezik. Sipos, aki a kötet végén mint „szabadúszó” van feltüntetve, csak Foucault, Hamacher, Marx, Freud és Didi-Huberman szellemi termékeinek alapos narrálása után jut el a megállapításig, mely szerint „Hajnóczy repetitív szövegeinek legfontosabb tanulsága” nem más, mint hogy „[a] téboly szövedékéből, bármennyire erősen próbálkozunk is, nincs kijárat.” (64.)

A következő szövegblokkot nyitó *Téboly és reparáció lehetősége a Hajnóczy életműben* című tanulmány szerzője Srádi Péter pszichiáter, aki arra keresi a választ, hogy milyen pszichés zavarok azonosíthatók az életműben, illetve mikor válik egy kórállapot leírása irodalmi szöveggé. Bár írása rengeteg érdekességet említ a skizofrén betegek nyelvhasználatától kezdve az irodalmi szövegek terápiás alkalmazhatóságán keresztül a Hajnóczy-szövegekben állítólag kimutatható Korszakov- és Cotard-szindrómáig (az előbbi memóriazavar, az utóbbi esetében pedig a páciens halottnak hiszi magát), az eredeti kérdésfeltevéseire vonatkozóan, úgy érzem, adós marad a választással. Mindez írásának enigmatikus zárlatából is kitűnik: „[a] Hajnóczy-életművet a biográfia felől olvasva, szomorúság ülheti meg a szívünket. Ám ez esetben nem minden az, aminek látszik, de ha mégis az, egészen biztosan több annál, mint aminek láttatja magát” (83) – írja.

Ugyancsak hiányérzetet hagy maga után a fejezet másik írása, *Az irodalom mint terápia: Önterápiás folyamatok A halál kilovagolt Perzsiából című írásban* a fentebb már említett Izsák-Somogyi Katalintól. A címben vázolt feltevés igazolása közben ugyanis a szerző egy Derridával megtámogatott részleges Platón-magyarázatot, a Hajnóczy-életmű klasszikusának számító *Perzsia* recepciótörténeti áttekintését, és a

biblioterápia működését bemutató összefoglalót is kívánt adni. Nem mondhatjuk azonban, hogy egyáltalán nem élt volna a vizsgálati terep józan lehatárolásával, hiszen egy helyen például leszögezi: „[j]elen tanulmány kereteibe nem fér bele annak a kapcsolatnak az elemzése, mely Hajnóczy Péter művei és a Szentírás között fellelhető.” (105.) A szöveg zsúfoltsága mellett az a retorikai megoldás a legelidegenítőbb, ahogyan a szerző az irodalmi szövegben ábrázolt eseményeket „irodalomterapeutai szemszögből” értékeli: „[...] a terápiás munka hosszú távú, a mentális egészségét megtámogató lehetőséget e regény férfire vonatkozó narratívájában még nem tartom elértnek” (102); vagy: „[...] a férfi az íráspróbálkozás során még a gyógyító írás folyamatának legelején járhat.” (103.) Zárásként a szerző megállapítja, hogy a kisregény az olvasóra hagyja annak eldöntését: az önterápia sikeres volt-e vagy sem.

Az *Életműbaj* című harmadik fejezet Tóth Katinka üdítő összeszedettséggű tanulmányával kezdődik, amely *A fűtő* című kanonikus Hajnóczy-szöveg recepciójához kíván hozzászólni, rámutatva arra, hogy a szöveg nyelvi megformáltsága a pszichiátriai eseteírások „műfaji” sajátosságait is megidézi, akárcsak Christoph Hein Kohlhaas-átirata, *Az új (szerencsésebb) Kohlhaas: Beszámoló egy pereskedésről az 1972–73-as esztendőből* című novella. Kérdésfeltevése kettős: egyrészt arra kíváncsi, hogy az egyébként a Kleist-szöveg alapján a pszichiátriai szakirodalomba került szindrómaleírás hogyan illeszkedik a parafrázisok történetvezetéséhez és karakterábrázolásához; másrészt, hogy a Kohlhaas-történet „ősfabulájának” e két irodalmi parafrázisa alapján milyen normafofogalom határozható meg.

A fejezet soron következő írása – Csikvári Gábor: *A delírium regénye* – egy hosszabb *Perzsia*-elemzés vázlatának tekinthető, amely nem sok újdonsággal szolgál a témával kapcsolatban. Egy tévesztése azonban szimptomatikus, hiszen egy helyen azt írja, hogy a főhős „hol egyes szám első, hol egyes szám harmadik személyben idéztetik föl” (131), miközben a *Perzsia* narrációjában – az „Efféléket dobott el.” tagmonddal bevezetett néhány bekezdésnyi fiktív feljegyzés szövegét leszámítva¹ – nincs első személyű megszólalás, az életrajzi elemek dominanciája miatt azonban a harmadik személy is az „énelbeszélés” benyomását kelti. Ahogy Németh Marcell írja Hajnóczy-monográfiájában: „az alkotó személyiség [...] olyan nyomatékkel és önéletrajzi hitellel van jelen ezen írások majd mindegyikében, amilyenre kevés példa akad a magyar irodalomban.”² Csikvári említi továbbá, hogy a kisregény rémkép-jelenetei külön-külön is értelmezhetők volnának, ezt a feladatot azonban már a következő írás, Varga Réka szövege végzi el a középkori látomásos irodalmak párhuzamában, Tar Lőrinc és Krizsafán fia György (a tanulmányban végig Krizsafián Györgyként hivatkozik rá a szerző) pokoljárásait összeolvasva a *Perzsia* férfialakjának alámerülésével a „földi pokolba.”

A fejezet záródarabja Pótor Barnabás *Az alkoholista* (1975) című Hajnóczy-szövegről írott tanulmánya. Ez az elemzés, amellet, hogy a kötet egészének tárgyválasz-

¹ HAJNÓCZY Péter, *A halál kilovagolt Perzsiából* (Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1979), 7–12.

² NÉMETH Marcell, *Hajnóczy Péter*, Tegnap és ma (Pozsony: Kalligram Könyvkiadó, 1999), 8.

tása szempontjából megkerülhetetlennek tűnő Foucault-hivatkozásokat végre észszerű arányban, a gondolatmenethez jól illeszkedő módon alkalmazza, a narráció Hajnóczy-prozában oly jellegzetes, idézetszerű egységeiről is érvényes megfigyeléseket tesz, továbbgondolásra szánt felvetései újabb narratológiai elemzések számára adhatnak muníciót. Mint írja, *Az alkoholista szövege* „– a narráció rétegzettség, modális-aspektuális megalkotottsága, illetve a szereplői viszonyok ellenpontozása által – egészség/(elme)betegség és normalitás/abnormalitás dinamikus, egymástól kategorikusan nem elválasztható dimenzióit, hasonulás és elkülönülés dialektikáját” (155) viszi színre.

Három dolgozat, Borbíró Aletta *A nagy jógi légzés* címmel Nagy Tamás által közreadott hagyatéki szövegről szóló írása, Németh Zsófia a *Dinamit* (1981) című drámáról írt elemzése és Somogyvári Lajos *Az elkülönítő* értelmezési hagyományához adalékot szolgáltató tanulmánya került a kötet utolsó fejezetébe. Az első, az *Elme, test, írás* című elemzésben *A nagy jógi légzés* töredékességéről, műfaji kérdéseiről, színszimbolikájáról és a jóga motívumának lehetséges jelentéseiről esik szó. A kötet egészének tematikájával az teremt kapcsolatot, hogy e különös szöveg voltaképpen *Az elkülönítő* megírásának és kiadásának történetét fikcionalizálja.

Németh Zsófia érzékeny megfigyelésekkel tarkított elemzésének az a gyenge pontja, hogy a dráma szövegének stílusjegyeit „a pszichés betegségek alapvető szimptomáiként” (175) képzelet el, ami olyan sokat sejtető, de érdemben kifejtetlenül maradt állításokhoz vezet, mint hogy „[e]llentétben az életműben sorakozó prózai alkotásokkal, a *Dinamit* lehetőség ad a finomabb érzelmi rétegek érzékletes ábrázolására” (178), vagy „[a] téboly lételménye hatja át a színmű idő-, és térkezelését is.” (180.)

A kötetzáró tanulmány a szovjet pszichiátria emigránsok visszaemlékezéseiből rekonstruálható viszonyait olvassa össze *Az elkülönítő* című szociográfia alapján kibontakozó helyzetképpel és – nem meglepő módon – sok hasonlóságot talál. Az 1949 és 1953 között a Harvard Egyetem Orosz Kutatási Központjában rögzített, szovjet emigránsokkal készített interjúkból – mint írja – „az államosított elmebetegség-kezelés markáns, meghatározott ideológiai keretek között funkcionáló képe bontakozik ki.” (185.) A visszaemlékezések és *Az elkülönítő*ben leírtak alapján a szerző, Somogyvári Lajos olyan közös elemeket azonosít, mint a „laikus diagnosztizálás gyakorlata” (192), a pszichotudományok legteltesebb átpolitikáltsága és hatalmi eszközként való használata, valamint az a tendencia, hogy a tömeges kezelésre „szakosodott” intézetekben – ahol sokkal inkább újratraumatizálták, mintsem gyógyították volna az ápoltnak – „sajátos taxonómia” (190) alapján sorolták kategóriákba a betegeket. E tipológiának megdöbbentő táblázatos összefoglalását adja a tanulmány a Hajnóczy-szociográfia szövegére hagyatkozva. Hogy mindezekkel ma is nehéz számot vetni, az arról is tudósít, hogy Hajnóczy Péter e keveset kutatott írása a jelen olvasója számára is érdekes lehet, amit e tanulmány is megerősít.

Általános tapasztalat, hogy a „interdiszciplinaritás” kockázatos dolog, hiszen ugyanannak a kérdésnek több(féle) nézőpontú, egyaránt meggyőző vizsgálata a szerző(k) magabiztos ismereteit és adekvát fogalomhasználatát feltételezi akár több,

egymással ugyan érintkező, de mégis különböző tudományterületen, ez pedig olyan tényező, amely akaratlanul is felnagyíthatja a kötetbe került publikációk közötti diszkrpanciát, hiszen amíg az egyik szerző a jogtudomány, a pszichológia és az irodalomtudomány területén egyaránt kompetensnek mutatkozhat, addig a másik akár egyetlen tudományágnak sem meggyőző szakértője. Az ebből adódó egyenlenségeket bizonyosan tompíthatta volna a következetesebb szerkesztői jelenlét, aminek a hiánya sajnos a kötet egészének szövegállapotán is megmutatkozik. Így lehetséges például az – csak néhány hibát megemlítve –, hogy rögtön a bevezetés első oldalán „(elme)betegségről” (7) esik szó (elme)betegség helyett, a 86. és a 95. oldalon is – legalább következetesen – „ouvre” szerepel a francia *œuvre* (vagy *oeuvre*) helyett, a 88. oldalon „írásikényszer”-ről olvashatunk, a 97. oldalon „idődimenziója” van a dolgoknak, a 126. oldalon „kategóráktól” eltérő normarendszerről esik szó, a 141. oldalon pedig az „Ahogyan arra Hoványi Márton is utalt egy tanulmányában...” kezdetű mondat végéről a hivatkozás indexszáma egy sorral fentebb csúszott, bár az sem teljesen világos, hogy az idézőjel miért indokolt, hiszen a szerző nem szó szerint idézi, hanem összefoglalja Hoványi Márton gondolatait. Tördelési hiba van a 179. oldalon a kiemelt idézetnél, ahogy a 23. oldalon is kontaminálódott az értekező bekezdés a kiemelt idézettel. Sipos Márton tanulmányának elejét – egyebek mellett – a központozás hibája teszi értelemzavaróvá a 42. oldalon, a 23., a 25. és 27. oldalon pedig nem világos, hogy a *Fuga*, *A jelentés*, és a *Péntek* címmel közölt hagyatéki szövegek címe miért kapott idézőjelet. A műcímeikkel összefüggő tévesztés több is van: a 61. oldalon *Unokaöcs* szerepel *Az unokaöcs* helyett, Srádi Péter tanulmányában pedig van olyan szöveghely (71), ahol a kilenc idézett címből hármat sem sikerült eltalálni (*A vese-szörp* és nem *Vese-szörp*, *Keringő* és nem *A keringő*, valamint *Da capo al fine* és nem *A da capo a fine*). Segíthetett volna ezeknek a félreértésnek az elkerülésében, ha az idézetek forrását következetesen jegyzetelik, de ez például a 81–82. oldalakon több helyen is elmaradt. Cserjés Katalin írásának 15. lábjegyzetére is ráfért volna a pontosítás, hiszen az egyébként is kissé zavaros eszmefuttatás végén nem a Halász-kötetben szereplő mű címét adja meg, csupán egy oldaltartományt, amiből nem világos, hogy miként került Halász László *Az olvasás: nyomozás és felfedezés* című kötetébe az Akutagava-elbeszélés egy bizonyos fordítása.

A Hajnóczy Péter irodalomtörténeti emlékezetét alakító szövegek eklektikus öszskéjét nem sokban módosítja az ELTE és a MűGond közös kiadásában megjelent szöveggyűjtemény: inter- vagy multidiszciplinaritás, természetlen kérdésfeltevések és figyelemre méltó részizgagságok mellett csupán néhány fontos és érdekes elemzés, amelyek új szempontokat hoznak valamely sokat tárgyalt Hajnóczy-szöveg olvasásához, vagy elsőként foglalkoznak tudományos igénnyel a Hajnóczy-életmű olyan keveset kutatott darabjaival, mint amilyen *Az elkülönítő* vagy a hagyatékból 2010 óta közreadott írások némelyike. A kötet aránytalanságain nem sokat változtatna, de az összbenyomáson azért javíthatott volna az átgondoltabb, precízebb szerkesztői munka.